

Professional Association of
Environmentalists of the World

Асоціація професіоналів довкілля PAEW

☎ 0 800 330 351

✉ info@pae.com.ua

🌐 <https://pae.com.ua>

📍 03087, Київ-87 а/с 25

Вих. № 25/382 від 18 серпня 2025 року

Міністру економіки, довкілля та
сільського господарства України
Олексію Дмитровичу Соболеву

Щодо правового врегулювання використання радіоактивно забруднених та техногенно пошкоджених земель

Шановний пане Міністре!

Від імені професійної спілки «Асоціація професіоналів довкілля» (PAEW) звертаюсь до Вас щодо критично важливих проблем у сфері земельних відносин, що стосуються використання радіоактивно забруднених земель, а також земель, які зазнали надмірного техногенного впливу внаслідок війни та аварій.

1. ПОВЕРНЕННЯ РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ЗЕМЕЛЬ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ОБІГ

Україна має високий потенціал розвитку сільського господарства і тримає лідерство на світових аграрних ринках по виробництву зерна, цукру, меду і соняшникової олії. Повномасштабна війна змінила ландшафт українського агросектору.

Цьогоріч засіяно майже на 6 млн га менше, ніж у 2021 році до повномасштабного вторгнення рф.

Частина сільськогосподарських земель не придатні для використання - заміновані або перебувають в тимчасовій окупації, в зоні активних бойових дій, знищенні внаслідок теракту на Каховській ГЕС тощо.

Водночас, окрім вказаних вище факторів, в Україні вже майже 40 років після аварії на ЧАЕС понад 5 мільйонів гектарів залишаються поза сільськогосподарським обігом через правові аспекти. Тільки в Житомирській області таких земель понад 33 тис. га.

В умовах воєнного стану ці землі могли б стати потенційним резервом для часткового компенсування втрат — зокрема тих територій, які сьогодні залишаються замінованими, підтопленими або перебувають в зоні бойових дій.

Правові аспекти

Так, в 1991 році відповідно до **Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»** всі землі, що зазнали суттєвого радіоактивного забруднення були поділені на 3 категорії та передбачено

 PAEWProfessional Association of
Environmentalists of the World

Асоціація професіоналів довкілля PAEW

☎ 0 800 330 351

🌐 <https://pae.com.ua>

✉ info@pae.com.ua

📍 03087, Київ-87 а/с 25

різний режим їх подальшого використання, зокрема введено обмеження щодо ведення сільського господарства.

Також, на виконання вищевказаного Закону *постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 23.07.1991 № 106 затверджено Перелік населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, який є єдиним чинним нормативно-правовим актом, що передбачає розмежування зон радіоактивного забруднення.*

Разом із тим, встановлено, що *земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які знаходяться за межами населених пунктів, та межують із населеними пунктами, віднесеними до зон радіоактивного забруднення, на підставі вищевказаної Постанови вважаються радіоактивно забрудненими землями, про що до Державного земельного кадастру внесені відповідні обмеження щодо їх використання - зона радіоактивно забрудненої території.*

Згідно із *ч. 5 ст. 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»* межі зон радіоактивно забруднених територій встановлюються та переглядаються Кабінетом Міністрів України за поданням Міндовкілля, за погодженням з НАН, Мінагрополітики, ДАЗВ України, на основі експертних висновків.

Протиріччя між законом і наукою

У 2011 році Урядом України *проведено дозиметричну паспортизацію понад 2 тис. населених пунктів* віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС *в 12 областях* (Вінницької, Волинської, Івано-Франківської, Житомирської, Київської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької та Чернігівської областей).

За результатами якої експертною групою, створеною Національною комісією з радіаційного захисту населення України, *зроблено висновок, що 79 % населених пунктів знаходяться поза межами будь-якої з зон радіоактивного забруднення, що обумовлює беззаперечне зняття і будь-яких обмежень щодо використання земель сільськогосподарського призначення.*

Не зважаючи на те, що вже *понад 10 років встановлено підстави для зміни статусу населених пунктів*, у тому числі зміни меж зон забруднення, *жодних змін не ухвалено.*

Постановою Кабінету Міністрів України № 111 від 31 січня 2025 року затверджено Порядок проведення дозиметричної паспортизації населених пунктів, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до якого дозиметрична паспортизація має проводитись щороку у населених пунктах які відповідно до статті 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» віднесені до зони безумовного

PAEW

Professional Association of
Environmentalists of the World

Асоціація професіоналів довкілля PAEW

☎ 0 800 330 351

🌐 <https://pae.com.ua>

✉ info@pae.com.ua

📍 03087, Київ-87 а/с 25

(обов'язкового) відселення та зони гарантованого добровільного відселення. Обов'язок з проведення дозиметричної паспортизації покладено на ДАЗВ за рахунок коштів державного бюджету.

Експертний висновок є остаточним документом із зазначенням усіх проведених вимірювань і розрахунків, який складається за формою, визначеною Національною академією наук, та повинен містити показники вимірювань, підтвердження їх коректності та висновок щодо віднесення або не віднесення населеного пункту до відповідної зони радіоактивного забруднення.

Однак, питання зміни статусу земельних ділянок, які знаходяться за межами населених пунктів, залишається неврегульованим.

Чому це важливо зараз?

В умовах війни кожен гектар — ресурс. Землі, що потенційно можна використовувати безпечно, залишається «мертвим капіталом».

Для громад це:

- ✓ втрата надходжень до бюджету;
- ✓ безробіття;
- ✓ розбалансування продовольчої безпеки на місцях.

Ситуація вимагає не лише оцінки, але й рішучих управлінських рішень.

Наукові дослідження щодо ризиків використання радіаційного забруднених земель.

- ✓ У 2011 році НКРЗУ проведено дозиметричну паспортизацію населених пунктів, яка засвідчила, що 79 % населених пунктів, знаходяться поза межами будь-якої з зон радіоактивного забруднення, що обумовлює беззаперечне зняття і будь-яких обмежень щодо використання земель, які знаходять поза межами вказаних населених пунктів.
- ✓ Впродовж 2018-2020 років в Народицькому районі Житомирської області проводилась реалізація Проекту «iCLEAR», який мав на меті підтримку українського агентства SAUEZM і розробку нової стратегії для Чорнобильської зони відчуження і зони обов'язкового відселення. З метою підтвердження безпечності сільськогосподарської продукції, вирощеної в Народицькому районі Житомирської області, в рамках даного проекту, Компанією «THE CHERNOBYL SPIRIT COMPANY» (Велика Британія) (<https://uk.atomikvodka.com/>) виготовлено високоякісний зерновий та плодовий дисцилянт («самогон») АТОМІК, який реалізовується виключно на ринку країн Європи.

- ✓ У 2023 році Національним університетом біоресурсів і природокористування України проведено оцінку радіологічної ситуації на сільськогосподарських угіддях, що виведені із сільськогосподарського використання в Житомирській області з зазначенням «радіоактивно забруднені» із внесенням у Державний земельний кадастр України, як землі забруднені радіонуклідами у результаті аварії на Чорнобильській АЕС. Встановлено, що за щільністю радіоактивного забруднення ґрунту обстежуваних сільськогосподарських угідь за ізотопами цезію, стронцію та плутонію, вони не відносяться ні до зони безумовного (обов'язкового) відселення (друга зона), ні до зони гарантованого добровільного відселення (третя зона).
- ✓ **28 квітня 2025 року** в журналі «**Journal of Environmental Radioactivity**» опубліковано нові спільні наукові дослідження британських та українських вчених, які вкотре підтверджують безпечність використання земель, які досі вважаються радіоактивно забрудненими (текст публікації за посиланням: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0265931X25000852>).

Пропозиції:

- ✓ Здійснити актуалізацію дозиметричних даних, у т. ч. земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які знаходяться за межами населених пунктів, на державному рівні із залученням органів місцевого самоврядування, аграріїв, науковців;
- ✓ Розмежувати нормативно-правове врегулювання питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та режиму використання земель сільськогосподарського призначення;
- ✓ Розробити поетапну концепцію щодо правового врегулювання режиму використання територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, зняття обмежень у використанні земель сільськогосподарського призначення
- ✓ Розробити процедуру та нормативно-правову базу повернення земель сільськогосподарського призначення, які знаходяться за межами населених пунктів, в ринковий обіг — через пілотні проекти, поетапне зняття обмежень, оцінку екологічних ризиків.

2. ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ЗАЗНАЛИ НАДМІРНОГО ТЕХНОГЕННОГО ЗАБРУДНЕННЯ

В Україні значна частина сільськогосподарських та інших земель зазнала надмірного техногенного забруднення внаслідок воєнних дій та аварій. Це створює реальні ризики для довкілля, безпеки населення та продовольчої стабільності держави.

PAEWProfessional Association of
Environmentalists of the World

Асоціація професіоналів довкілля PAEW

☎ 0 800 330 351

🌐 <https://pae.com.ua>✉ info@pae.com.ua

📍 03087, Київ-87 а/с 25

Законодавство України визначає базові засади обмеження використання таких земель, зокрема у статті 169 Земельного кодексу України, де наведено поняття техногенно забруднених земель та передбачено необхідність їх рекультивациі або консервації. Однак на практиці залишається низка невирішених проблем.

Передусім відсутні чіткі, нормативно закріплені критерії для ідентифікації рівня «надмірного» забруднення, а також методики оцінки його граничних значень. Це ускладнює роботу органів державної влади та місцевого самоврядування, які не мають уніфікованого алгоритму дій для визначення статусу таких земель. Крім того, в законодавстві не врегульовано процедури скасування або зняття встановлених обмежень, що перешкоджає ефективному управлінню землями після їх можливої рекультивациі.

Аналіз існуючого правового регулювання засвідчує комплексний характер проблеми і вимагає невідкладного реагування з боку держави. Основними викликами залишаються прогалини у процедурах обліку, ідентифікації, рекультивациі та недостатня координація між уповноваженими органами.

Пропозиції:

У поточних умовах нагальною є розробка цілісної стратегії поводження з техногенно забрудненими землями, вдосконалення нормативно-правової бази, запровадження єдиної системи моніторингу та обліку, а також ефективних механізмів міжвідомчої взаємодії.

Результати аналізу, існуючі механізми обмеження техногенно забруднених земель, пропозиції щодо удосконалення правового регулювання презентовані на Науково-практичній конференції «Методи й практики покращення охорони довкілля в індустріальних містах України» в рамках проєкту: «Оцінка забруднення пошкоджених ґрунтів та розробка плану відновлення та рекультивациі земель у Миколаївській області» UNDP в Україні за підтримки Уряду Швеції.

З повагою,

Президентка Асоціації професіоналів довкілля

Людмила ЦИГАНОК

Виконавець:

Вікторія Скрипник, +380686024233, info@pae.com.ua